

Администрация на Президента

ГОДИШЕН ДОКЛАД

НА КОМИСИЯТА ПО ПОМИЛВАНЕТО

23 януари 2014 г. –
22 януари 2015 г.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Статистически данни
2. Дейност по разглеждане на молби за помилване
3. Допълнителни дейности и стажантско обучение

1. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА КОМИСИЯТА ПО ПОМИЛВАНЕТО ПРЕЗ 2014 г.

Комисията по помилването при Президента е помощен експертен съвещателен орган, който подпомага упражняването на правото на помилване, предоставено на държавния глава от чл. 98, т. 11 от Конституцията и делегирано на Вицепрезидента с Указ № 13/23.01.2012 г. Комисията:

- разглежда молби за помилване, които докладва на Вицепрезидента с мотивирани предложения по всяка от тях;
- подпомага идейното изграждане и провеждането на държавната политика по помилването, като изготвя експертни становища, провежда изследвания, събира и анализира съдебна практика и др.;
- съдейства за изграждането на правозащитни стандарти в рамките на държавната политика по помилването, като обобщава, анализира и оповестява резултатите от своята работа.

Структурата, съставът и правилата за работа на Комисията са определени с Указ № 80 на Президента от 23.02.2012 г., изменени с Указ № 23 на Президента от 18.02.2014 г. Изменението разширява възможността като непостоянен (ротационен) член на комисията да бъдат привлечани различни подходящи специалисти от Администрацията на президента.

През 2013 г. дейността на Комисията бе подкрепена от главен експерт и екипи стажанти в рамките на Стажантската програма, създадена през 2012 г., както и младши експерт по програмата „Старт в кариерата“ до края на юли 2014 г., когато тази програма беше закрыта.

През 2014 г. основна цел на Комисията беше да осигури устойчивост на достигнатия информационен и експертен стандарт на политиката по помилване.

За целта Комисията:

- започна да въвежда информация в **електронна система за управление на дейността си, която изцяло дигитализира** процеса по разглеждане, решаване, архивиране и статистическо обработване на данните от молбите за помилване, поддържа електронни папки за всеки молител и **генерира статистическа информация по множество показатели, достъпна пряко през електронната страница на държавния глава**. Системата позволява на гражданите да следят в реално време работата на Комисията, като получават информация за динамиката на молбите, молителите по вид, пол, възраст, образование, професия, семейно положение, здравен статус, нива и зони на рецидивен риск, минали помилвания, място на изтърпяване на наказанието, вид престъпление, вид наказание, мотиви на молбата, предложения на Комисията и мотивите за тях. Системата съществено улеснява Комисията при аналитичното обобщаване на нейната практика и извеждане на тенденции, с които да съобразява развитието на института на помилването. През 2014 г. беше изцяло въведена информацията от преписките по молбите за помилване за 2013 г. и 2014 г. и частично за 2012 г.

- осъществените до момента **изследвания по наказателноправни проблеми** бяха интегрирани в дейността на Комисията, включително в обучителната част на Стажантската програма.

- продължи да развива **партньорските отношения с органите от системата за изпълнение на наказанията, на прокуратурата и на съда**. Установени са механизми за обмен на информация, взаимно участие в работни групи, конференции и изследвания и др.

- продължи практиката си по **периодично отчитане на дейността си** чрез аналитични и статистически отчети, публикувани на електронната страница на държавния глава, както и чрез актуализиране на статистическата информация, генерирана от електронната система за управление на дейността (система 'open data').

2. ДЕЙНОСТ ПО РАЗГЛЕЖДАНЕ НА МОЛБИ ЗА ПОМИЛВАНЕ

През третата мандатна година Комисията проведе 29 заседания, на които се произнесе по над 450 от общо 516 молби, подадени от 422 молители, от които 370 са самите осъдени лица, 33 са членове на семейството им и други близки лица, а 19 молби са подадени от адвокат на осъдения.

Около 45 от молителите подават молба за първи път. Останалите молби са подадени от или в полза на осъдени, чийто случай е разглеждан в миналото от Комисията.

2.1 Движение на молбите

През 2014 г. се наблюдава тенденция на лек спад на средния брой постъпващи молби на месец от 45 в периода от втората половина на 2012 г. до края на 2013 г. на 35. Спадът се дължи основно на намаляване на броя на прекратените преписки, сред които основен дял продължават да имат молбите, подавани повторно след скорошно неблагоприятно за молителя произнасяне на Вицепрезидента. Средномесечният брой на молбите, които се разглеждат по същество, е запазен и съвпада със средномесечния брой за предходните президентски мандати при равни други условия (отсъствие на резки изменения на

законодателството, липса на предстояща или скоро настъпила промяна в титуляра на правото на помилване и др.)

Броят на разгледаните и решени молби за помилване на месец зависи от срока, в който в Комисията постъпва поискана от нея информация от други държавни органи. Този срок е най-продължителен за справките от местата за лишаване от свобода за молители, изтърпяващи наказание в тях, тъй като тези документи изискват цялостен актуален анализ на риска от рецидив и характеристична оценка на молителя. През третата мандатна година в КП са получени справки от затворите за общо 344 молители.

Най-кратки са сроковете на информационен обмен с органите на прокуратурата и съда.

Таблица 1: Обща справка за движението на молбите за помилване

	Заварени	ПОЛУЧЕНИ	РЕШЕНИ с предложение за											ВИСЯЩИ пред КП в края на месеца (разпре- делени)	Чакат справки (края на мес.)
			Общо решени	Прекратяване								Отказ	Помилване		
				общо	Няма нови обстоятелства след постановен отказ	Изтърпяно наказание (вкл. глоба)	Починал молител	Молителят не търси помилване (амнистия, реабилитация, опрощаване на	Неприложимо помилване (висящ процес, чуждестранна присъда, давност)	Молителят отказва съдействие/оттегля молбата					
01-2014 г.	70	48	26	0	0	0	0	0	0	0	26	0	8	71	
02-2014 г.	92	28	58	5	3	0	0	0	0	2	53	0	23	48	
03-2014 г.	62	42	54	7	3	3	0	0	0	0	47	0	13	43	
04-2014 г.	50	24	44	1	0	0	0	0	0	1	43	0	18	49	
05-2014 г.	30	31	41	1	0	0	0	1	0	0	40	0	0	45	
06-2014 г.	20	31	10	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	64	
07-2014 г.	41	43	41	10	9	1	0	0	0	0	30	1	0	47	
08-2014 г.	44	42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
09-2014 г.	86	36	52	14	11	2	0	0	1	0	38	0	6	74	
10-2014 г.	70	31	55	5	4	1	0	0	0	0	50	0	11	66	
11-2014 г.	46	37	11	3	2	1	0	0	0	0	8	0	29	59	
12-2014 г.	72	38	50	5	3	1	0	0	2	0	45	0	16	78	
01-2015 г.	60	15	13	2	2	0	0	0	0	0	11	0	3	55	
ОБЩО за 2014 г.	70	446	455	53	37	9	0	1	6	1	401	1			
	516														
ОБЩО за 2013 г.	71	588	587	81							497	9			
	659														
ОБЩО за 2012 г.	179	838	988	140							844	4			
	1017														
ОБЩО 2012-2014 г.	2192		2030	274							1742	14			

Заседание, дата	Брой молби			
	Разпределени (за докладване в заседание)	докладвани	решени	Молби с удължен срок за разглеждане
XLXXIV, 16.01.2014	4	4	4	
	Проведено повторно изслушване с участието на Вицепрезидента на представители на затвора и на отдел за закрила на детето към Агенция „Социално подпомагане“ по случай, решен с предложение за помилване			
XLXXV, 23.01.2014 г.	22	22	22	
XLXXVI, 06.02.2014 г.	8	8	8	
XLXXVII, 13.02.2014 г.	15	15	15	

XLXXVIII, 20.02.2014 г.	15	15	15	
XLXXIX, 27.02.2014 г.	20	20	19	1 преписката е спряна. По случая се провежда възложена от Комисията външна експертна оценка на личността на молителя
XLXXX, 06.03.2014 г.	23	23	23	
XLXXXI, 13.03.2014 г.	15	15	15	
XLXXXII, 20.03.2014 г.	2	2	2	
XLXXXIII, 27.03.2014 г.	15	15	15	
XLXXXIV, 3.04.2014 г.	14	14	14	
XLXXXV, 10.04.2014 г.	30	30	30	
XLXXXVI, 8.05.2014 г.	16	16	16	
XLXXXVII, 22.05.2014 г.	13	13	13	Обсъждане на решението на Европейския съд по правата на човека по делото „Ласло Маджар срещу Унгария“ от 20.05.2014 г.
XLXXXVIII, 29.05.2014 г.	12	12	12	
XLXXXIX, 12.06.2014 г.	11	11	10	1 спряна за допълнително проучване на случая на място
XLXXXX, 04.07.2014 г.	11	11	11	
XLXXXXI, 10.07.2014 г.	1	1	1	Предложение за помилване от 31.07.2013 г. е потвърдено след изслушване на тройна психологична експертна оценка на молителя
XLXXXXII, 24.07.2014 г.	14	14+1	15	спряна преписка е решена с предложение за отказ след проучване на случая на място
XLXXXXIII, 31.07.2014 г.	14	14	14	
XLXXXXIV, 04.09.2014 г.	26	26	25	1 спряна за допълнително проучване на случая (искане за актуални медицински документи)
XLXXXXV, 18.09.2014 г.	26	26+1	27	Спряна преписка е решена с предложение за отказ след получаване на допълнителни медицински документи
XLXXXXVI, 02.10.2014 г.	6	6	6	
XLXXXXVII, 09.10.2014 г.	21	19	19	2 са спрени преди докладване в заседание поради необходимост от допълнително проучване на случая
XLXXXXVIII, 30.10.2014 г.	28	28+2	30	2 спрени преписки окончателно решени с предложение за отказ
XLXXXXIX, 06.11.2014 г.	11	11	11	
XLXXXXX, 04.12.2014 г.	29	29	29	
XLXXXXXI, 11.12.2014 г.	22	22	22	
XLXXXXXII, 15.01.2015 г.	13	13	13	
ОБЩО: 29 заседания			456	1 спряна

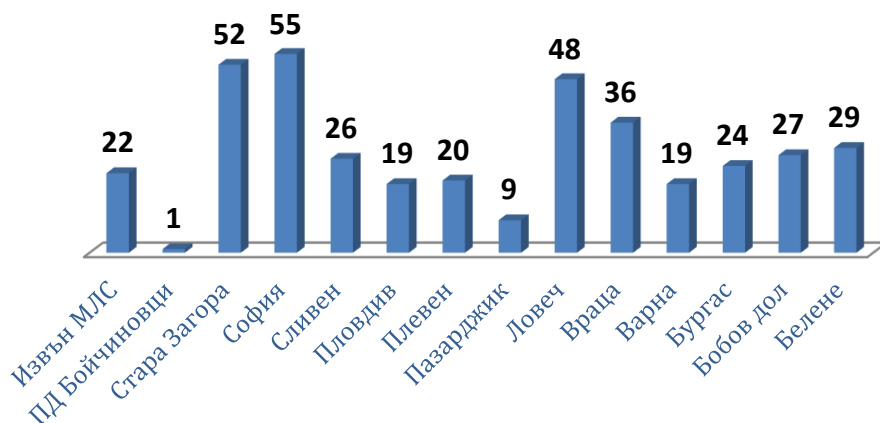
2.2 Профил на осъдените молители

2.2.1 Общи данни

Общо 22 от общо близо 370 осъдени молители не изтърпяват наказанието си в място за лишаване от свобода, тъй като не са осъдени на ефективно лишаване от свобода към момента на разглеждане на молбата им, укриват се или предстои привеждане в изпълнение на наскоро влязлата в сила присъда, с която са наказани.

Графика 1.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСЪДЕНИТЕ МОЛИТЕЛИ ПО МЯСТОТО НА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЕТО

През третата мандатна година най-много молби за помилване са получени от осъдени, изтърпяващи наказание в затворите в София и Стара Загора. Следват затворите в Ловеч и Враца. Причината за относително по-високия дял на молителите от София и Ловеч спрямо другите големи затвори произтича от наличието на специализирани здравни заведения към тях. Поради това

молителите с по-сериозни заболявания често изтърпяват наказанието си в тези затвори. Наблюдава се намаляване на относителния дял на молителите от други от най-големите затвори – Варна и Бургас – спрямо предходната година.

През третата мандатна година молба за помилване са подали 30 жени, от които 26 изтърпяват наказанието си в затвор.

Като цяло, разпределението на молителите по възраст е пропорционално на разпределението в рамките на общия брой осъдени лица в затворите. Най-често осъдените са в зряла възраст (между 31 и 50 години) – общо 36 %.

През отчетния период е разгледана една

молба от непълнолетен осъден, две молби от млади пълнолетни, ненавършили 21-годишна възраст, и пет молби от осъдени над 70 годишна възраст.

Запазва се тенденцията осъдените до 21-годишна възраст да не са мотивирани да търсят помилване. Както многократно е било констатирано в предходни доклади и анализи на Комисията, за тази група осъдени затворната институция, която най-често е поправителен дом, изпълнява в голяма степен социално-закрилна функция и предлага условия, възприемани от осъдените като по-благоприятни спрямо живота на свобода.

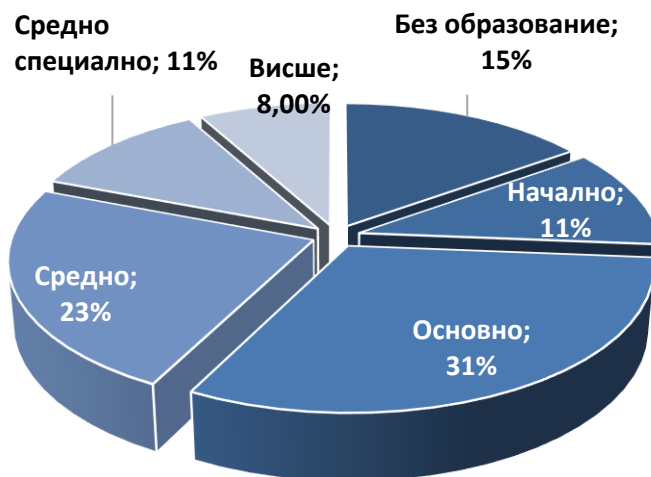
Единственият непълнолетен молител за 2014 г. не е български гражданин, а чужденец, осъден за два опита за незаконно пресичане на границата в опит за придвижване към западноевропейски трудови пазари. Молбата му за помилване е отхвърлена поради

Графика 2. ОСЪДЕНИТЕ МОЛИТЕЛИ ПО ВЪЗРАСТ

опровергаване на твърдението, че е влязъл незаконно в страната, за да търси закрила като бежанец, както и поради обстоятелството, че поправителният дом му предлага по-добри житейски и образователни условия в сравнение с домовете за настаняване на чужденци с неуреден статут, в които предстои да бъде настанен след освобождаването си.

Запазва се установената през първите две мандатни години **зависимост между образователни дефицити и развитие на модели на престъпно поведение**. Сред молителите преобладават осъдени с ниско образование, като напълно неграмотни (непосещавали никога училище) са 15 %, а групата на осъдените с начално образование включва множество лица с получена в затвор образователна степен. Образователната степен на молителите се определя по данни от присъдата или от затвора, като понякога те се разминават дори осъденият междувременно да не е повишил ценза си. Когато данните съвпадат, Комисията отразява ценза така, както е определен от съда и затвора.

Графика 3. ОСЪДЕНИТЕ ПО ОБРАЗОВАНИЕ

Групите с начално и с основно образование обаче понякога включват и лица, които реално не са завършили IV, съответно VII клас, въпреки че формално държавните институции ги приобщават към групи с такъв образователен ценз.

Част от осъдените с начално образование са без всякакви професионални умения. Неграмотността и ниското образование са характерни за по-младите молители (21-45 годишна възраст), както и за молители с устойчив престъпен модел на поведение, изграден като житейска стратегия за набавяне на издръжка и справяне с трудности. Групите без образование, с начално и с основно образование включват основно молители **със среден и висок риск от рецидив**, обусловен от множество дефицити в зоните на динамичните рискови фактори¹. В тези групи дефицитите в образованието са директно свързани с мотивацията за престъпно поведение. Всичките молители, чиито образователни дефицити обуславят възможна повтораемост на престъпното поведение, принадлежат към групата на неграмотните.

Графика 4. ОСЪДЕНИТЕ ПО ПРОФЕСИЯ

Подобна е структурата на осъдените молители и по **трудова-професионален признак**. Голямо мнозинство от 57 % са лица без квалификация, като само 17 % имат някакъв трудов опит (полагали са общ неквалифициран труд, най-често като общи работници по строежи). Дял от 40 % (близо 140 души) никога нищо не са работили. Групата на пенсионираните

¹ Рискът от рецидив се измерва в затворите по система за оценка на правонарушителя по групи обстоятелства (рискови зони). Групите, отнасящи се до обстоятелства, върху които осъденият вече не може да влияе с бъдещото си поведение (например, криминано минало), са известни като статични фактори. Групите обстоятелства, които осъденият може да промени, ако възприеме нови начини на мислене и поведение, са известни като динамични и по изменението в тях се измерва основно и напредъкът в поправянето и превъзпитанието. По-подробно тези фактори са коментирани по-долу.

осъдени (18 %) включва и лица, които нямат трудов опит поради ранна инвалидизация (пенсионери по болест).

Измежду осъдените с трудов опит преобладават лица, извършвали квалифициран физически труд (10 %), и лица с технико-инженерна квалификация (7 %). Всички останали принадлежат към професии и специалности, които не са представени по статистически значим начин, вкл. медицина, хуманитарни специалности, наука и др. Само трима молители са получили ефективна професионална квалификация в затвора, макар мнозина да посещават образователни и квалификационни курсове по време на лишаване от свобода.

2.2.2 Минало престъпно поведение и риск от рецидив

Близо 31 % от общо 360 осъдени, за чието съдебно минало има данни, са с чисто съдебно минало. От тях 81 изтърпяват наказание за първо престъпление (неосъждани), а

близо 30 са осъдени, след като са били реабилитирани. В тази група са основно млади осъдени, както и осъдени с относително по-висок образователен ценз и професионална реализация. Престъпната дейност на тези лица по-рядко е с изцяло користна насоченост и по-често е насочена срещу личността. Едва 5 % от осъдените молители изтърпяват наказание за престъпление, което са

извършили преди да настъпи реабилитацията им по предходно осъждане за друго престъпление, като новото престъпление не е свързано с предходното и не може да се разглежда като проява на житейска стратегия (формален рецидив).

Около 59 % от осъдените молители изтърпяват наказание за престъпление, което е елемент от **устойчив (52%) или ескалиращ (7%) престъпен модел**. При двама престъпленията, за които изтърпяват наказание в момента, е извършено в изпитателен срок на условно предсрочно освобождаване, а при 21 (5%) – в изпитателния срок на условно осъждане. При тези молители се установява престъпен модел в процес на стабилизация или ескалиране.

За така формираното **мнозинство от близо 65 % от осъдените, което е най-устойчивият сегмент от молителите и през предходните мандатни години**, е характерно именно ниско образователно равнище и липса на трудови навици и квалификация на фона на ранно увредена социализация. Както е подробно описвано и в предходни доклади и анализ на Комисията, повечето от молителите от тази група са формирали престъпни навици под влияние на семейната и непосредствено обкръжаващата ги среда още в младежка възраст. Те ранно са отпаднали от училище, имат ранен опит с настаняване в изправителни заведения и за тях не са полагани или никакви, или не са полагани адекватни здравни и родителски грижи.

При тези лица **криминализацията е настъпила и поради неефективност на превантивни държавни политики, обобщено известни като „защита на деца в риск“**. Вместо закрилна и възпитателна политика в детството спрямо някои осъдени са предприемани репресивни мерки, задълбочили проблемите при развитието и социализацията им, които са сред предпоставките поправителният процес спрямо тях по-късно да не се развива. Поради типичния за тях недостиг на позитивен социален опит и ресурс за социализация поправителният процес в срока на лишаването от свобода е по правило в застой, а когато се развива, той е бавен, колеблив, противоречив и не успява да преодолее стабилизирания криминални стереотипи. Видно от криминалното им минало и поведението им в затвора тези осъдени са отключили престъпната си дейност в младежка възраст, не се

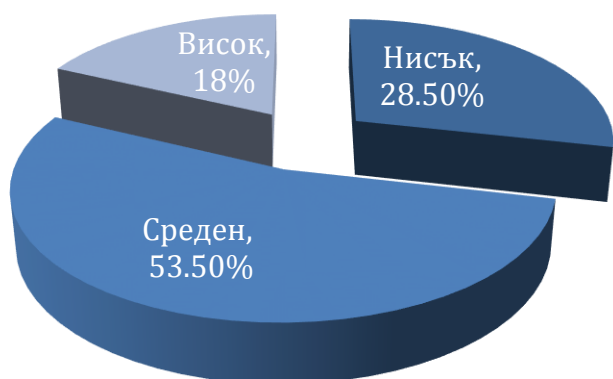
Графика 5.
ОСЪДЕНИТЕ ПО ВИД РЕЦИДИВ
(данни за 360 осъдени)

повлияват от наказателна репресия и най-често нарушават изпитателни срокове на условно осъждане и условно предсрочно освобождаване. При тях отсъства осъзнаване на тежестта, опасността и вредата от извършеното, както и на причините, довели до извършването му, липсва мотивация за промяна в посока към законосъобразно поведение и усилия за изграждане на трудови навици, повишаване на образованието, преодоляване на алкохолна или наркотична зависимост и др.

Според системата за оценка на правонарушителя описваната група обхваща почти цялата група осъдени, оценени с висок (18 %) риск от рецидив, и по-голямата част от групата осъдени със среден риск от рецидив, която е най-голямата (53.5 %). Осъдените с нисък риск (28.5 %) обикновено са еднократни или инцидентни извършители на престъпления, за които не е характерен користен или експлоатационен мотив, или са осъдени с тежки заболявания.

Рискът от рецидив е обусловен най-често от **дефицити в динамични зони на риска**

Графика 6.
ОСЪДЕНИТЕ ПО НИВА НА РИСКА ОТ РЕЦИДИВ

(отбелязани в червено на Графика 7)². С водещо значение са зоните на нагласите (54 %) и отношението към извършеното (38 %), които се срещат при почти всички осъдени и най-често вървят заедно. Следват дефицити в начина на живот и обкръжението на осъдения извън затвора (29 %), междуличностно поведение и умения за общуване (18 %), лични взаимоотношения (13 %), образование и квалификация (13 %) и емоционални и психологични фактори (11 %).

Графика 7. ДЕФИЦИТНИ ЗОНИ НА РИСКА ОТ РЕЦИДИВ

Дефицитите в описаните зони най-често са свързани с:

² Това са групи обстоятелства, свързани с ценностната система, поведенческите стереотипи, навици и стратегии за справяне, личностовите нагласи и други особености на личността на осъдения и нейното социално функциониране, които са променливи. Напредъкът на корекционния процес се оценява според промените в стойностите им.

- безкритично или равнодушно отношение към извършеното, чиято опасност не се осъзнава, отхвърляне на личната отговорност за извършването му, убеждение за прекомерност на наказанието и несправедливост на присъдата и неосъзнаване на причинените на пострадалите вреди. Често осъденият отрича и авторството на деянието. Липсва разкаяние за извършеното и мотивация за обезщетяване на жертвите;

- наличие на криминален начин на живот и криминогенен характер на средата, в която осъденият е формиран и в която живее, когато е на свобода, както и наличие на утвърдени престъпни нагласи и стратегии за справяне, вкл. навици за набавяне на средства за издръжка чрез престъпления, избор на насилствени стратегии за разрешаване на лични проблеми и др. Липсва мотивация за промяна и за изграждане на ресурси за ресоциализация (вкл. повишаване на образование, трудова квалификация и пр.). Тези осъдени не са здравноосигурени на свобода и имат достъп до здравни и медицински грижи само в условията на затвор.

Дефицитна зона от особено значение е **злоупотребата с алкохол**. Тя е характерна за извършителите на убийства и е сред водещите причини за деянието. Съхранена е при повечето осъдени, които са извършили престъплението, повлияни от алкохол, независимо от изолацията им в затворнически условия (11 %). Най-често е толерирана от средата на молителя, който не е насърчаван да я лекува. Породбно е положението с **употребата на наркотични и упойващи вещества**. Случаите са примери за специфичен рецидивен риск, който изисква ангажимент на превантивни здравни и закрилни политики, тъй като наказателната репресия не е подходяща или достатъчна за ефективното му овладяване.

2.2.3 Актуално престъпление и изтърпявано наказание

Осъдените **общо 370 лица, за които са подадени молби за помилване, са извършили общо близо 700 престъпления**, за които търпят наказания. Най-много са извършените кражби (близо 21 %), следвани от тежките умишлени убийства (14 %). Престъпленията, съдържащи насилие срещу личността (убийства, телесни повреди, сексуални престъпления, трафик на хора, грабежи), са общо 32 %. Престъпленията с користен мотив (кражби, грабежи, измами, обсебвания и други) са общо 42 % от всички извършени от осъдените престъпления. Престъпленията, които са едновременно насилствени и користни (грабежи, користни убийства и др.), са общо 16 %. Отделни са случаите на извършени данъчни, длъжностни, стопански, документни престъпления, случаи на организирана престъпна дейност и др. Извършените транспортни престъпления са 4 %.

Три от осъдените молители за били помилвани при изтърпяване на наказание за предишно престъпление и трима в миналото са получили частично помилване за наказанието, което търпят в момента.

Мнозинство от 90% от осъдените молители са осъдени на лишаване от свобода за срок, по-кратък от 10 години, за престъпление, най-често извършено в рецидив, след като за

Графика 8.

БРОЙ ОСЪДЕНИ ПО ВИД НА НАЛОЖЕНОТО НАКАЗАНИЕ

били осъждани в миналото за други престъпления, за които не са били реабилитирани. Дванадесет молители изтърпяват наказание доживотен затвор и единадесет – доживотен затвор без замяна. Дял от 48 молители (13 %) са осъдени на лишаване от свобода за срок от 20 и повече години, а 67 (18%) – на лишаване от свобода между 10 и 19 години.

Имуществени наказания, допълващи основно наказание с лишаване от свобода, е наложено на 34 осъдени (32 са осъдени на глоба и 2 на конфискация). Шестима изтърпяват наказание пробация, а десет – лишаване от право да заемат определена длъжност или да упражняват определена професия или занятие, вкл. да управляват моторно превозно средство. Двадесет и един от молителите са осъдени условно на лишаване от свобода.

Молбите за помилване се отнасят типично до опрощаване изцяло или отчасти на неизтърпяната част от наказанието лишаване от свобода, когато е наложено ефективно. При наложени двете най-тежки наказания (доживотен затвор и доживотен затвор без замяна), искането се отнася до замяна с по-леко наказание.

Самостоятелно искане за помилване на конфискация и лишаване от права и през 2014 г. не е постъпвало в Комисията. Молбите за помилване на наказанието глоба обхващат и наказанието лишаване от свобода, към което тя обикновено е присъединена.

2.2.4 Мотиви на молителите да търсят помилване

В молбите на 44 от осъдените молители не се сочат никакви мотиви.

Сред **мотивите**, с които останалите молители търсят помилване, и през третата

Графика 9. МОТИВИ НА ОСЪДЕНИТЕ

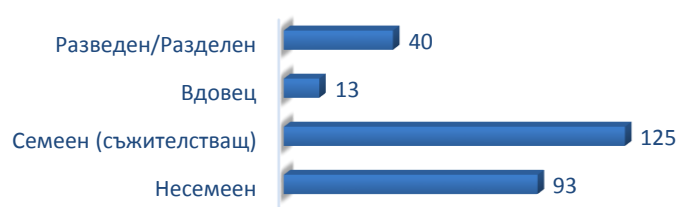
мандатна година преобладават твърдения за настъпили **хуманитарни обстоятелства** (69%). Този дял е еднакъв спрямо миналите години (постоянно 68-70 %), както и делът на молителите с твърдения за несправедливо осъждане (постоянно 16 %) и твърдения за настъпило разкажание (устойчиво 27-30 %).

Изложените от молителите **хуманитарни обстоятелства** най-често се отнасят до твърдения за **семеен усложнения**, настъпили поради

отсъствието на осъдения или за чието преодоляване той е необходим – житейски затруднения, свързани с прехвърляне на родителски и други отговорности изцяло върху друг член на семейството, който не може да се справя с тях, вкл. вкл. опасност дете или родител на осъдения да остане без грижи; материални затруднения поради липсата на издръжка, която

съденият твърди, че е предоставял; емоционални преживявания в причинна връзка с раздялата и притеснения на осъдения за близките му, вкл. с оглед предстоящо или скорошно раждане на дете, предстоящо или скорошно сключване на брак; изменения в заболяване на близък; смърт на близък и т.н. В тази група са и твърдения, че осъденият чувства задължение да се грижи за уязвими членове на семейството

Графика 10.
ОСЪДЕНИ СПОРЕД СЕМЕЙНОТО ИМ ПОЛОЖЕНИЕ
(данни за 271 осъдени молители по брой)

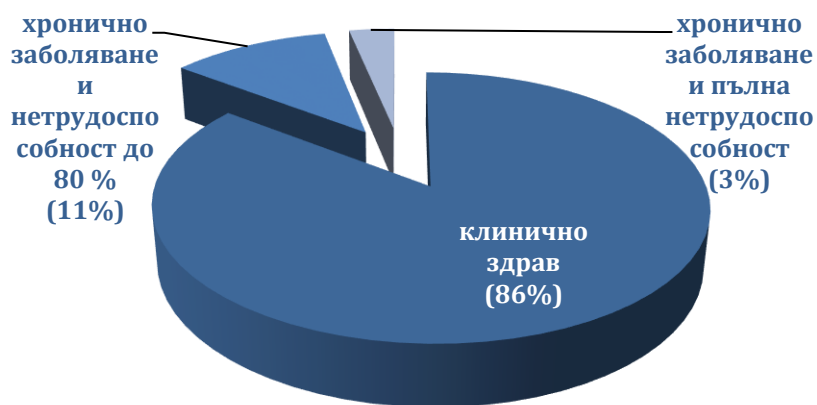
си, сред които деца в малолетна или непълнолетна възраст, възрастни или болни родители, болна съпруга,

Както и през предходните отчетни периоди, в типичния случай е установено, че молителят в миналото не е полагал никакви или не е полагал адекватни грижи за близките си и няма ресурса и нагласата да се грижи за тях. При някои случаи неблагоприятното положение на уязвимия близък е създадено от самия молител с извършеното от него престъпление

(убийство на другия родител на детето; сексуално насилие над детето; постоянно насилие в семейството, довело до извеждане на детето от него и др.) или този близък е най-вероятната бъдеща жертва при очакван рецидив на молителя. Голям брой молители развиват мотивация за полагане на грижи успоредно с несъвместими намерения (напр., след напускане на затвора молителят планира да замине за чужбина сам или планира да продължи скитнически начин на живот, или да продължи с извършване на същия вид престъпления, което ще доведе до завръщането му в затвора и т.н.)

Здравословното състояние, което по оценка на молителя е несъвместимо с наказанието и води до прекомерност на репресията, е посочено от 67 % от осъдените молители, като в голямото мнозинство от 86 % от тях твърдението е изрично опровергано с констатация, че осъденият е клинично здрав.

При около половината от случаите, в които здравословният проблем е потвърден от актуални медицински данни за осъдения, статусът е бил налице към момента на извършване на престъплението, отчетен е от съда при индивидуализацията на наказанието и не се е

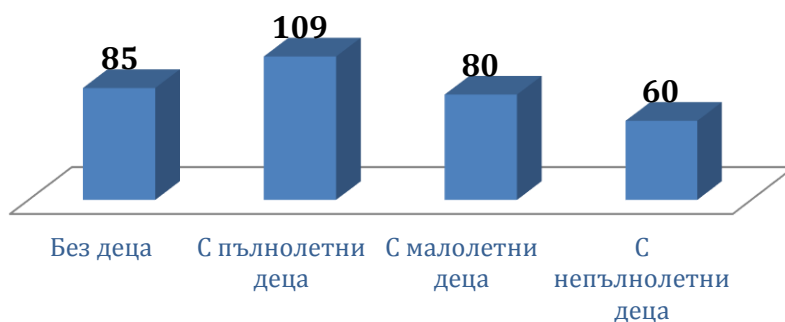
влошавал след началото на изтърпяване на наказанието. В около 10 % от случаите ефективното изтърпяване на лишаване от свобода е единствената възможност на осъдения да получи адекватна специализирана лекарска грижа, тъй като извън затвора той не е здравно осигурен, не е имал достъп до здравни грижи и след изтърпяване на наказанието отново няма да има достъп до такива. В отделни редки случаи

Графика 12. ЗДРАВЕН СТАТУС НА ОСЪДЕНИ, ПОЗОВАЛИ СЕ НА ВЛОШЕНО ЗДРАВЕ (247)

състоянието временно се е влошавало, което е наложило прекъсване на изтърпяването за провеждане на изследвания или на лечение. Не е установен случай, в който компетентните власти неоснователно да са забавили или отказали приложението на института на прекъсване на изпълнението на наказанието при наличие на съответните медицински показатели.

Спрямо предходни отчетни периоди двукратно е увеличен дялът на молителите, които изтъкват различни оправдания за извършеното (под 8 % в миналото), и близо трикратно – дялът на молителите, които се позовават на обстоятелства, представляващи по същество предпоставки за предсрочно условно освобождаване (4% в миналото). В последната група влизат самооценки за добро поведение, позоваване на множество награди и липса или малобройност на наказанията, полагане на труд или желание за такова при обективна невъзможност осъденият да работи, както и фактически изтърпяна част от наказанието, която според молителя е била достатъчна за неговото поправяне. Както и в предходните отчетни периоди, тези мотиви се използват в молби на затворници, за които:

Графика 11. ОСЪДЕНИ СПОРЕД ПРИЗНАКА „РОДИТЕЛ“
(данни за 334 осъдени молители по брой)

- е настъпила формалната предпоставка за условно предсрочно освобождаване, но затворът не предлага на съда да ги освободи, тъй като намира корекционния процес за неприключил; или

- не са настъпили предпоставките условно предсрочно освобождаване, но наказанието е с голяма продължителност; или

- условното предсрочно освобождаване не е приложимо, най-често тъй като осъденият е бил в миналото условно предсрочно освобождаван и е нарушил изпитателния срок с престъплението, за което изтърпява настоящото наказание, както и когато му предстои да изтърпи последващо наказание лишаване от свобода веднага след изтърпяване на настоящото за друго престъпление.

Както и в предходни отчетни периоди, **разкаянието** не е самостоятелен мотив. Той се съчетава най-често с твърдения за настъпило поправяне, подкрепени с реални или недостоверни данни за добро поведение в затвора, както и с твърдения за хуманитарно обстоятелство.

Близо три пъти е намалял делът на молителите, които се оплакват от **прекомерност/несправедливост на наложеното наказание**, спрямо предходни отчетни периоди (33 % в миналото). Мотивите от този вид включват различни оплаквания от качеството на наказателния процес - неотчитане на смекчаващи отговорността обстоятелства, несъразмерно наказание, незаконен процес, незаконна или неправилна присъда, пристрастност на институциите, заговор на длъжностни лица срещу молителя и др.

В тази група традиционно влизат **молители, които се укриват от правосъдието**, поради което присъдата им все още не е приведена в изпълнение. Тези молители твърдят, че не са съпричастни към престъплението, за което са осъдени, че поради отсъствието им близките им търпят несгоди и др. През 2014 г. много от тези осъдени подават молби, изготвени от адвокат, чието съдържание и аргументация са идентични. В тях обичайно се твърди, че наказанието ще попречи на осъдения да се реализира в личен и професионален план и ще му причини единствено вреди, без да допринесе за неговото положително развитие.

Аргументът, че наказанието е несправедливо и неефективно с оглед вида си, е типичен и за осъдените на **доживотен затвор без замяна**, които се стремят чрез помилване да получат замяна на наказанието с по-леко (с доживотен затвор). За тях помилването е единствената възможност за облекчаване на репресията, поради което аргументацията гравитира предимно около оспорване на хуманността на наказанието, а не тежестта на извършеното.

В групата недоволни от осъждането си са и молители, които след период на укриване са заловени, или които са наскоро осъдени за първи път. Сред тях най-често са лица с относително по-висок образователен и професионален ценз и със социално самочувствие, поради което преживяват осъждането си или влизането си в затвор като оскърбление. В тази група често са извършители на насилствени, хулигански и корупционни престъпления, както и престъпления мотивирани от лични преживявания на ревност, отмъщение, гняв или омраза към пострадалия.

Относително редки са молбите, в които се търси **снизхождение без конкретна мотивация** (самосъжалителни мотиви). Обичайно такива молби са подадени от редовни молители, които регулярно получават отказ или разглеждане на молбите на които е прекратено поради скорошно произнасяне с отказ и настъпили нови обстоятелства. Тези молби изразяват обща обърканост и неудовлетвореност от житейското положение на осъдения, неяснота на бъдещите житейски перспективи, наличието на стрес, съкрушеност от някаква житейска загуба, изреждане на преживени в миналото нещастия, неконкретни здравословни оплаквания.

2.3 Профил на неосъдени молители – близки и адвокати

През третата мандатна година за 52-ма осъдени молбата е подадена от трето лице – съпруга/партньорка, майка, брат/сестра (общо 33) или от адвокат (19).

Близките на осъдения молители разкриват устойчив хомогенен профил, който не търпи изменения спрямо предходни отчетни периоди. Тези лица най-често изтъкват хуманитарни обстоятелства, свързани с понасяни от тях неволи поради отсъствието на осъдения. Такива обичайно са полагането на лични грижи за семейството, полагане на труд или други усилия за осигуряване на издръжка. На следващо място са притеснения за здравето на осъдения, което според молителя се влошава по време на изтърпяване на наказанието. На трето място са аргументите във връзка с извършеното – молителите или изразяват убеждение, че осъденият не е виновен и е бил наказан несправедливо, или търсят снизхождение към него въпреки постъпката му, твърдейки, че тя е инцидентна проява, нетипична за дееца и той е осъзнал грешката си и няма да я повтори.

Молбите, постъпващи от **адвокат**, продължават често да възпроизвеждат аргументи от касационното обжалване на присъдата (понякога дори е съхранено обръщението „уважаеми съдии“), въпреки множеството подробни анализи на Комисията, очертаващи неприложимост на помилването като способ за ревизия на присъдата или корекция на допуснати процесуални нарушения. Най-често в молбите се твърди недоказаност на обвинението и допуснати съществени процесуални нарушения, като същите оплаквания са били изтъкнати и пред съд и са получили отговор в крайния съдебен акт. По-рядко се срещат аргументи за прекомерност на наказанието, тъй като, според молителя съдът не е отчел смекчаващи обстоятелства – напр. здравословно състояние, родителски отговорности и пр.

През втората половина на 2014 г. се обособи група молби със сходно съдържание, представляващи половината от молбите, подадени от адвокат, които са били разгледани и решени през третата мандатна година. Повечето осъдени, за които молбите се отнасят (близо десет), не изтърпяват наказанието, на което са осъдени, към момента на подаване на молбата или се очаква окончателно съдебно произнасяне по техния случай. Осъдените от тази група не си приличат по възраст, образование, професия, здравословен и семеен статус, извършено престъпление, наложено наказание, съдебно минало и други житейски и правни обстоятелства. Въпреки това молбите са идентично аргументирани с твърдения, че молителите са осъдени невинни и наказанието е прекалено тежко, дълбоко ги разстройва и осъдените, демобилизира ги психически и емоционално, пречи им да изградят успешна кариера и стабилно семейство и не може да им въздейства с нищо полезно, а само ще се отрази негативно на психиката им. Молбите демонстрират увереност, че осъденият не представлява никаква заплаха за обществото, а е негов пълноценен член, описан като зрял и интелигентен, посветен на семейството и родината млад човек са в разцвета на силите си, който има стабилна професия и добра репутация и желае да заеме достойно място в обществото, да се грижи за семейството си и да [създаде и] възпита децата си, както и да се труди за благо на държавата си.

3. ПРАКТИКА НА КОМИСИЯТА

Съгласно чл. 98, т. 11 от Конституцията правото на помилване принадлежи на държавата в лицето на президента / вицепрезидента. Молителите имат право да получат произнасяне на държавния глава по тяхна молба за помилване. За всяко решение на вицепрезидента Комисията уведомява молителя, освен в случай на помилване, когато се издава указ.

3.1 ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА РАЗГЛЕЖДАНЕТО

Комисията се е произнесла с **предложение за прекратяване** на разглеждането на 54 молби, при които е установила, че:

- молбата е подадена след скорошно произнасяне на Вицепрезидента с отказ от помилване и по случая не са настъпили нови обстоятелства, които да налагат новото му разглеждане по същество (близо половината от прекратените молби);

- молителят е подсъдим по неприключил наказателен процес. Не му е наложено наказание с влязла в сила осъдителна присъда, което да може да бъде опростено чрез помилване;

- към датата на разглеждане на молбата в заседание молителят е изтърпял наказанието си.

- молителят не търси помилване, а реабилитация и опрощаване на задължението да плати гражданския иск за обезщетение на вредите, причинени на пострадалите с престъплението.

По една молба КП е прекратила процедурата, тъй като молителят е оттеглил искането си да бъде помилван с последваща молба до Комисията.

Установен е случай, в който **молбата за помилване до държавния глава предхожда с няколко дни молба до Върховния касационен съд за възобновяване на наказателното дело срещу осъдения, като и двете молби са подадени от един и същ процесуален представител на осъдения**. Молбата за помилване в такъв случай подлежи на прекратяване, независимо дали съдът ще възобнови делото или ще откаже. И в двата случая се очаква произнасяне на съд по повод наказанието, за което се търси помилване. Действа правилото, че помилването не се прилага, ако съдебната власт е била сезирана и не се е произнесла, тъй като обратното ще представлява навлизане на държавния глава в правомощията ѝ да реши случая. Едва след като съдът се произнесе и осъденият прецени дали съдебният акт е благоприятен и убедителен за него, ще бъде възможно разглеждане на молба за помилване. Преценката дали да търси опрощаване на наказанието след последно съдебно произнасяне е въпрос на лична позиция на осъдения. **Следователно, молбата за помилване ще бъде разгледана по същество, ако бъде подадена след като осъденият е получил съдебния отговор на молбата си за възобновяване на процеса**. Наличието на новия съдебен акт ще представлява новонастъпило обстоятелство, което ще задължи Комисията да разгледа случая по същество, независимо дали по-рано се е произнасяла по него.

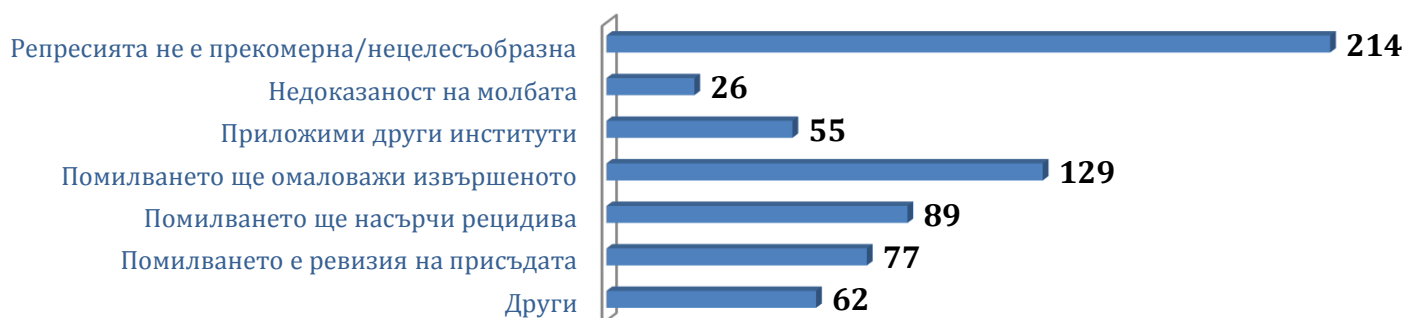
3.1 ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ОТКАЗ ОТ УПРАЖНЯВАНЕ НА ПРАВОТО НА ПОМИЛВАНЕ

И през третата мандатна година практиката на Комисията е устойчива по отношение приложното поле на помилването и основанията за отказ.

В случаите, по които Комисията се е произнесла с предложение за отказ от помилване, тя е достигнала до заключението, че помилването би представлявало омаловажаване на тежестта на извършеното и пренебрегване на опасността, която осъденият продължава да

представлява за обществото, като действащата наказателна и наказателно-изпълнителна система съдържа множество средства за облекчаване на репресията, от които осъденият може да се ползва при добро поведение. Не са установени изключителни обстоятелства, които да правят изтърпяването на наказанието през остатъка му прекомерно или нецелесъобразно. Когато твърдените от молителя хуманитарни обстоятелства са били потвърдени, Комисията е установила, че същите са били отчетени и от съда при определяне на наказанието, като то е било намалено поради тях. Комисията не е намерила основания за допълнителна проява на снизхождение.

Графика 13. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ОТКАЗ ПО МОТИВИ
(сборът надхвърля броя на отказите, тъй като някои откази са мотивирани
едновременно с повече от един водещ мотив)

При молителите с устойчив или ескалиращ престъпен модел Комисията е установила, че нагласите, довели до извършване на престъплението, са съхранени, при отказ на молителя или липса на ресурси и мотивация за тяхната промяна.

Мнозинството насилствени престъпления и убийства, извършени от молители, са били извършени в **нетрезво състояние на дееца**. Комисията е установила, че алкохолната злоупотреба не е преодоляна и продължава да влияе на риска от рецидив при тези молители и след осъждането им. Освен това Комисията е установила, че **никое от тези престъпления не би било извършено, ако извършителят се е въздържал от употреба на алкохол**.

Когато срещу осъдения има уважен **граждански иск** в полза на пострадалите от престъплението, Комисията проверява дали той се изплаща и каква част е изплатена, а ако не се изплаща - какви са причините за това. По разглежданите през отчетния период случаи искът се изплаща само в отделни случаи. В типичните случаи не е установено осъдените да полагат усилия да го изплащат.

3.3 ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОМИЛВАНЕ

През 2014 г. Вицепрезидентът се е произнесъл по две предложения на Комисията за помилване (*следва извлечение от мотивите на Комисията*):

1. Молителката е на 57 години, с висше образование, неомъжена с осиновено дете, неосъждана в миналото. Изтърпяла е близо 2 години и 6 месеца от наложеното наказание от 6 години лишаване от свобода за пътнотранспортно престъпление, в което са загинали четирима души, а един е тежко ранен. Корекционният процес е завършен със снижена до възможния минимум стойност на риска от рецидив и формирана критичност към извършеното.

Водещото съображение на Комисията да предложи помилване с остатъка е **изключително семейно обстоятелство**, свързано с тежки трудности по отглеждането на нейната 11-годишна дъщеря от възрастната ѝ (84-годишна) и тежко болна майка. Детето е

силно привързано към молителката, която е била основен фактор за неговото изключително благоприятно интелектуално, образователно и емоционално развитие до момента на извършване на престъплението. Към момента на разглеждане на молбата са установени трайни негативни процеси, свързани с това развитие, водещи до изпадането на детето в непосредствен риск (вкл. да отключи асоциално поведение и да стане жертва на посегателство) и до отделяне от семейството, които са в пряка причинност с отсъствието на майка му. Изчерпани са възможностите на държавата да овладее рисковете чрез мерките и подкрепата, оказвана от компетентните социални, закрилни и образователни институции, които наблюдават детето от неговото осиновяване на 3-годишна възраст. Тези органи убедително аргументират становище, че рисковете са необичайно високи, а влошаването на състоянието на детето може да се окаже необратимо. Междувременно здравословното състояние на майката на молителката се влошава. Баба и внучка се издържат само с пенсията за осигурителен стаж и възраст и социална помощ.

Молителката е помилвана частично в размер на 12 месеца от остатъка от близо 3 години с **Указ № 13 от 12.02.2014 г.**

2. Молителят е на 38-39 години, със средно-специално образование, в миналото неосъждан. Осъден е за съучастие в грабеж, придружен с убийство, извършен през юли 1999 г. в Бургас, при който от обменно бюро са отнети близо 22750 лв и са убити двама служители. По това време молителят бил на 22 години. Привлечен е към престъплението от своя съучастник, които искал да убие един от пострадалите, воден от ревност (този пострадал имал интимна връзка с бившата приятелка на съучастника и последният вярвал, че тя ще се върне при него, ако пострадалият бъде убит). След като молителят първоначално отказал да участва в престъплението, въпреки обещанието да получи част от парите, съучастникът го заплашил, че ще го убие, тъй като молителят знаел за престъпния замисъл. И двамата са осъдени на доживотен затвор без замяна.

Изтърпеният продължителен период от наказанието (над 17 години) очертава убедителни данни за настъпили положителни промени в личността на осъдения. От датата на първата молба за помилване от 2011 г. рискът от рецидив е устойчиво изключително нисък и спадащ (в момента на помилването 15 точки³), като нивата му са обусловени от непроменливи фактори и рязко отличават този осъден от типичните осъдени на доживотен затвор и доживотен затвор без замяна. Характеристичните данни и анализът на поведението на осъдения в затвора след осъждането показват активни усилия на самия осъден за разграничаване от извършеното, изграждане на положителни житейски стратегии за справяне с проблемите и ресоциализация въпреки тежестта на репресията. От изключителна важност за Комисията са доказателствата за полагане на лични усилия за лично изплащане на гражданския иск, което е прецедент в групата на осъдените на доживотен затвор и доживотен затвор без замяна⁴. Радикалната личностова промяна е потвърдена от заключението на

³ Скалата на риска от рецидив е до 130 точки, като при всички осъдени лица рискът е над 0 точки. Най-ниските стойности, установявани някога в практиката на комисии по помилването, са 9 точки. Рискът от рецидив като цяло се приема за преодолян при стойности около и под 20 точки.

⁴ Затворът описва осъдения като емоционално уравновесен, самостоятелен, етичен и толерантен в общуването с околните, инициативен, трудолюбив, съвестен, отговорен и дисциплиниран, с формирани трудови и професионални умения. От близо 10 години постоянно работи на различни длъжности в затвора. Завършил курсове по компютърна грамотност и английски език. По собствена инициатива изградил и осигурил оборудването на перално помещение; инициирал разделно събиране на отпадъци. Често посредничи при възникнали междуличностни проблеми между други затворници. Участва активно в културния живот в затвора и художествени конкурси - негови картини са подарени на различни институции в България и чужбина и ползвани са картички на БЧК. Администрацията акцентира на съхранения непрекъснат стремеж към самообучение и самоусъвършенстване. Запазени са отношенията с родителите, роднините и приятелите, *които той подпомага* според възможностите си. През последните 10 години не е дисциплинарно наказван. През този период е награждаван над 30 пъти, вкл. по повод изгасяне на пожар, предизвикан от друг затворник. На 21.01.2014 г. спасил живота на затворник, направил опит да се обеси.

проведена независима тройна психологична експертиза по методи за оценка на личността и на рецидивния риск, различни от прилаганите в затворите. Устойчивостта на показателите е проверена от Комисията, която активно наблюдава случая в продължение на година след гласуване на решението молителят да бъде предложен за помилване.

Доколкото най-тежкото наказание е предвидено за лица, за които липсва разумна прогноза за поправяне в рамките на оставащата продължителност на живота им, всякакви данни за развиващ се корекционен процес съставляват изключително обстоятелство. В случая е налице устойчиво положително развитие на личността, настъпило след осъждането, и опровергаващо предположението за непоправимост. Те са многобройни и убедително очертават напреднало поправяне. Това прави ненужно и обществено неоправдано осъденият да продължава да изтърпява наказанието доживотен затвор без замяна.

В момента неговият профил не съответства по степен на обществена опасност, рецидивен риск и риск от вреди на профила на извършители на престъпления със същата и по-тежка квалификация, които българските съдилища наказват с най-тежкото наказание. С оглед тези тенденции конституционният принцип за равенство на гражданите пред закона изисква ангажиране на всички правни инструменти, вкл. помилването, за гарантиране, че най-тежката репресия в държавата няма да бъде търпяна несправедливо от едни граждани в сравнение с други.

С Указ № 129/03.09.2014 г. наказанието доживотен затвор без замяна на молителя е заменено с доживотен затвор.

През октомври 2014 г. по лично решение на Вицепрезидента бяха частично помилвани още двама осъдени.

С Указ № 151/13.10.2014 г. с 3 месеца от остатъка от близо 1 година и 3 месеца лишаване от свобода е помилван осъден, страдащ от нелечимо заболяване. Съображенията на Вицепрезидента са свързани със съпричастност към здравословното състояние. Молителят е на 24 години, неграмотен, без професия и без семейство. В миналото е многократно осъждан за кражби. Изтърпява наказание от общо 4 години и 6 месеца лишаване от свобода за съвкупност от четири кражби и грабеж, като към датата на помилването си фактически е изтърпял близо 3 години и 2 месеца. Рискът от рецидив е оценен от затвора на среден към висок.

С Указ № 152/14.10.2014 г. е предоставено помилване в размер на 12 месеца от остатъка от общо наказание от 16 години лишаване от свобода. Помилваният е на 41 години, с основно образование, без професия, с вече пълнолетно дете. Осъден е за умишленото убийство на дядото на жената, с която живеел съпружески, извършено чрез удушаване по повод поредно битово скарване между пострадалия и внучката му в рамките на общото съжителство на тримата. След престъплението молителят и жена му направили неуспешен опит за самоубийство. Фактически помилваният е изтърпял повече от 12 години от наказанието си. Рискът от рецидив е нисък. Съображенията на Вицепрезидента са свързани с поощряване на развиващия се корекционен процес.

4. ДОПЪЛНИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ И СТАЖАНТСКО ОБУЧЕНИЕ

През 2014 г. към Комисията работиха общо 4 курса от общо 27 новоприети студенти по право, публична администрация и международни отношения от СУ, НБУ, УНСС, университети във Великобритания в рамките на Стажантската програма, създадена през 2012 г. В рамките на стажантското обучение се провеждат аналитични обсъждания по конкретни актуални

проблеми на съдебната практика по наказателни дела и помилването, във връзка с които на стажантите се възлагат предварителни проучвания.

В рамките на текущата си дейност и стажантското обучение Комисията провеждаше специализирани работни дискусии с експерти по психология (посветена на факторите за развитие на установени повтарящи се престъпни модели), прокурори и съдии (посветени на анализ на съдебната практика).

През отчетния период Комисията обобщи практиката си през изтеклата втора година от мандата и подготви **годишен доклад** за дейността си, достъпен на електронната страница на президента.

Продължава дигитализирането на архива на Комисията. Данните от разгледаните от началото на мандата преписки се въвеждат в Електронната система за управление на дейността на Комисията, която работи от края на 2013 г. и предоставя статистическа информация в реално време през електронната страница на държавния глава. **Системата е допълнена с нови 25 статистически показатели.**

5. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ НА КОМИСИЯТА ПО ПОМИЛВАНЕТО

На основата на своята работа и през 2014 г. Комисията като цяло отново потвърждава констатациите си, направени в края на първата и на втората мандатна година. За да избегне възпроизвеждането им, Комисията подчертава накратко онези, които през 2014 г. счита за най-важни:

I. Относно законодателните политики:

- Необходимо е преосмисляне на действащата система от наказания с оглед целесъобразността част от нея да продължава да бъде изключителното наказание **доживотен затвор без право на замяна**. При това наказание липсват стимули за положително развитие на осъдения, които го демотивират да обезщетява пострадалите и задълбочават риска, които той представлява за обществото. В процеса на изпълнението си това наказание генерира специфични устойчиви рецидивни рискове, непосредствено застрашени от които са другите лишени от свобода и служителите на затворите. Редовното наказание доживотен затвор предлага на обществото същата степен на защита от рецидива на осъдения, като не поражда допълнителни рискове и създава у него стимули към положителна промяна. Тези констатации са видни както от практиката на Комисията по помилване на изтърпяващи наказания доживотен затвор и доживотен затвор без замяна, така и от анализите, извършени по отношение и на онези осъдени на тези наказания, които не са били помилвани или които не са молили за помилване.

Предлаганият проект за нов Наказателен кодекс на Министерството на правосъдието е съобразен с част от тези препоръки, но действащият наказателен закон не е.

- Необходимо е преосмисляне на регламента на **здравните грижи** за осъдените на най-тежкото наказание. При влошаване на здравето им в степен, която изисква лечение извън системата на изпълнение на наказанията, за тях не е приложим институтът на прекъсване на изтърпяване на наказанието. Това създава рискове затворническата система да не може да реагира адекватно при тежки медицински състояния, каквито могат да настъпят сред осъдените на изолация до края на живота им. Необходимо е да се създадат законови режими за преодоляване на съществуващата законова празнота.

II. Относно дейността на съдебната власт:

- Върху съдебната практика неблагоприятно се отразява недостигът на криминалогична експертиза. Въпреки положените усилия от отделни звена в прокуратурата,

отсъствието на достъпни, регулярни и достатъчно подробни официални данни за динамиката на престъпността, криминогенните фактори, процесите в уязвими групи от населението и превантивните политики на държавата обуславят пропуски на органите на съдебната власт при адекватна преценка на тежестта на извършеното и съразмерността на наказанието.

Това би могло да доведе до разнопосочна съдебна практика по индивидуализация на наказанието. Налице е тенденция на постоянно увеличаване на тежестта на налаганите наказания на фона на обедняване на мотивацията за налагането им, особено тревожна при налагане на най-тежкото наказание.

- Продължава стесняването на приложното поле на условното предсрочно освобождаване. Реалното му прилагане настъпва при остатък от наказанието, значително по-кратък от този, който предвижда законът, независимо от настъпилите материални предпоставки. Това води до неоправдано задържане в затвора на лица, които вече не се нуждаят от непосредствено корекционно третиране.

III. Относно политиките по превенция на престъпността и ресоциализация на осъдените:

- Трайно се констатира *отсъствие на политика за превенция на рецидива и ресоциализация на осъдените* след освобождаването им от местата за лишаване от свобода. Липсва стратегия за подпомагане на тези лица при завръщането им в обществото. Вместо това действат институционални и обществени практики на отхвърляне на осъдените, което обезсмисля постиженията на корекционния процес и представлява мощен фактор за рецидив на тези лица⁵.

- Не се използва потенциалът на *образователните политики*, които са утвърдени политики по превенция на престъпността, включително на престъпния рецидив. От анализа на профила на молителя е видно, че колкото осъдените молители са по-млади, толкова са по-слабо образовани и с по-слаби трудови навици и умения. Ниското образователно равнище при всички слабообразовани осъдени молители е свързано с липса или непълноценност и на професионалната реализация.

- През третата мандатна година продължава да нараства делът на разглеждани от Комисията случаи, в които престъпният модел на поведение на молителя е стабилизирал в резултат на криминогенни рискове в детска и младежка възраст. Ако през 2012 г. дял от 7 % от разглежданите от Комисията молби за помилване очертават отсъствието на превенция срещу брутални форми на насилствена детска криминализация, през 2013 г. този дял е близо 30 %, а през 2014 г. – 41%. Комисията **отново настойчиво подчертава, че е необосновано и нерационално очакването дефицитите в закрилните политики спрямо деца в риск да бъдат компенсирани чрез наказателна политика срещу престъпно поведение в пълнолетна възраст.**

Отново се потвърждава тревожното наблюдение, че в България са формирани и се възпроизвеждат *откъснати от обществото субкултурни общности*. Спрямо тях действат многобройни и интензивни криминогенни фактори, които тези общности не могат да преодолеят без мощна държавна подкрепа. Тези фактори се отнасят практически до всички обстоятелства, обуславящи рецидивния риск.

⁵ В тази връзка е необходимо да се преосмисли политиката на държавата да налага мерки за пробационен надзор в изпитателните срокове на условното осъждане и условното предсрочно освобождаване, когато сроковете са дълги и наложените мерки пречат на осъдения едновременно да ги изпълнява и да работи / учи или затрудняват изпълнението на задължения към трети лица. Необходимо е да се създадат законови предпоставки за гарантиране на чувствителността на съдебната власт към случаи, в които налагането на такива мерки неоправдано затруднява издръжката на семейството, без да подпомага ресоциализацията на осъдения.

- Молителите, чието престъпно поведение е обусловено от **наркотична зависимост**, са затруднени самостоятелно да преодолеят това състояние. **Компрометираното психично здраве е фактор с отражение върху рецидивния риск и ефективността на корекционния процес.** Това негово значение не трябва да се подценява в политиките по превенция на рецидива в рамките на изпълнението на наказанието и в съдебната практика по индивидуализация на наказанията. В системата за изпълнение на наказанията се констатира нееднаквост на критериите, методите и практиките за ресоциализация.

- **Системата за изпълнение на наказанията продължава да се нуждае от подкрепа, за да продължи реформирането си.** Корекционните усилия на експертните екипи са компрометирани както от липсата на превантивни и ресоциализационни политики извън местата за лишаване от свобода, така и от липсата на последователен ангажимент на държавата към осигуряване на условия за системно професионално общуване между експертните екипи и за тяхното продължаващо обучение. През 2014 г. негативно се отрази и честата смяна на правителства, която затрудни провеждането на устойчива и целенасочена политика за развитие.

Към тези свои традиционни препоръки и изводи Комисията добавя следните:

- Необходимо е да се създадат **условия осъдените да изплащат обезщетенията, на които са осъдени по граждански път.** Комисията констатира трайна неинформираност на самите осъдени за начините за плащане на задълженията им и неподготвеност на затворите и пробационните служби да им съдействат. Мотивацията и усилията за изплащане на исковете не е свързана с показателите за поправяне на осъдения и не се отчита при оценката на корекционния процес и постигането на целите на наказанието. Не е осъзната необходимостта осъденият да бъде поощряван и подпомаган да изплаща иска, когато има финансовата възможност за това, дори когато самият той не възразява да плаща. Макар да си дава сметка, че частният характер на тези вземания предполага инициатива и активност на лицата, заинтересовани да ги получат, Комисията обръща внимание, че те рядко имат обективна и субективна възможност за това. Особена загриженост предизвикват пострадали от престъплението граждански ищци, които не могат да получат обезщетенията си, тъй като самите те са социално уязвими или чиито фактически възможност да търсят плащане са увредени от самото престъпление – деца, твърде възрастни или малограмотни хора, лица, силно обеднели в резултат на престъплението, лица, на които престъплението е нанесло силна травма или е увредило тежко здравето им, лица, пострадали от престъплението на извършител, който се укрива.

- **Необходимо е повишаване на информираността на юридическите професии по въпросите на помилването, включително с оглед подобряване на качеството на адвокатските услуги в тази сфера.** Забелязва се повишен интерес от страна на адвокатите към правната същност и последици на помилването, но равнището на познаване на материята – с редки изключения – остава като цяло непроменено, въпреки проведените множество публични кръгли маси и конференции от Комисията по помилването и достъпността на множеството осъществени от нея правни и криминологични анализи и аналитични отчети. Комисията подчертава, че тези източници са едновременно официални и изчерпателни и създадени добронамерено от екипа на Комисията в интерес не само на обществената информираност, но и с цел по-добра професионална ориентация на самите молителите. Комисията изхожда от убеждението, че отговорността за подобряване на информираността и професионалната компетентност в сектора се носи от всички, които по някакъв начин участват в процедура по помилване.